

Nowe, obfite stanowisko *Hippuris vulgaris* (Hippuridaceae) w Krakowie

JANUSZ GUZIK i ANNA PACYNA

GUZIK, J. AND PACYNA, A. 2001. New rich locality of *Hippuris vulgaris* (Hippuridaceae) in Cracow. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 8: 143–147. Kraków. PL ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: A new locality of *Hippuris vulgaris* L. – rare species in southern Poland has been described. It is situated in the artificial water reservoir in Cracow. Probably, it is the only one locality of this species existing in the city area.

KEY WORDS: *Hippuris vulgaris*, distribution, water plant, rare plant, endangered plant, Cracow, Poland

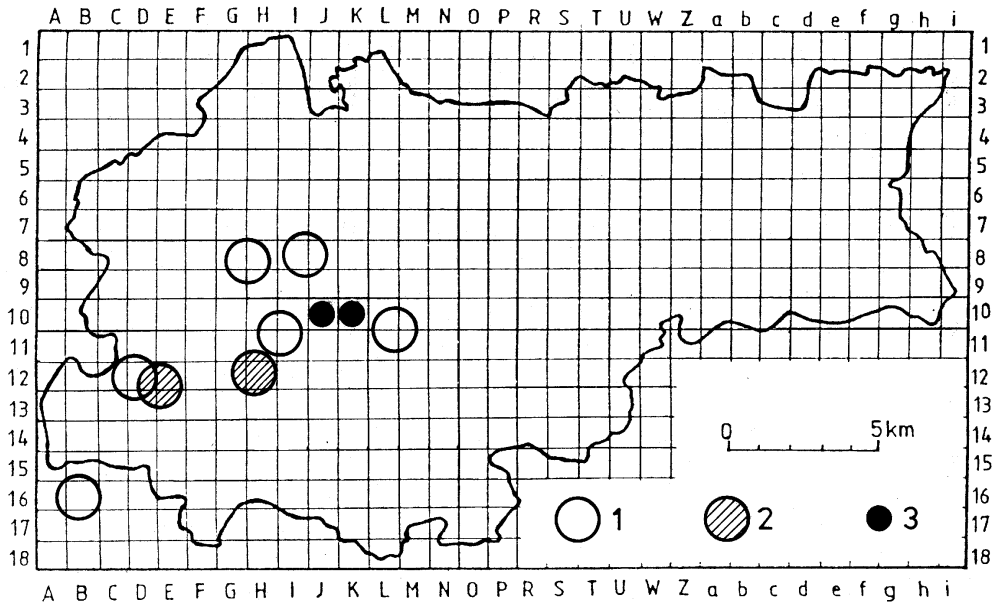
J. Guzik, Instytut Botaniki im. Władysława Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Polska; A. Pacyna, Zakład Taksonomii Roślin i Fitogeografii, Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Lubicz 46, PL-31-512 Kraków, Polska

WSTĘP

Najczęściej obserwowane zmiany we florze obszarów zurbanizowanych to, w pierwszym rzędzie, zanikanie stanowisk roślin wodnych i błotnych, związane z dużymi zaburzeniami stosunków wodnych. Odnosi się to również do flory Krakowa. Liczba zbiorników wodnych znajdujących się w obecnych granicach miasta uległa w ostatnim pięćdziesięcioleciu radykalnemu zmniejszeniu. Liczne dawniej stawy, glinianki czy doły po wybranym piasku i żwirze wypełnione wodą, zostały w dużej mierze zasypane lub uległy osuszeniu. Suche są też dna większości starorzeczy Wisły. Wpłynęło to negatywnie na chorologię wspomnianej grupy roślin, które znajdowały w nich dogodne warunki siedliskowe, o czym świadczą dane z ubiegłego stulecia i pierwszej połowy XX w. Można jednak zauważyć pewne zmiany pozytywne. Zasiedlane są przez rośliny nowe, rozległe wyrobiska, powstałe w wyniku intensywnej, mechanicznej eksploatacji kruszywa, zalewy utworzone dla celów wodociągowych, czy zalane lub podtopione dna dużych, nieczynnych kamieniołomów. Także w zachowanych starszych zbiornikach można znaleźć nowe, interesujące stanowiska. Przekonaliśmy się o tym w czasie badań nad atlasem rozmieszczenia flory rodzimej Krakowa, opartym na bazie siatki kwadratów o boku 1 km.

OPIS STANOWISKA

Na początku października 2000 r. stwierdziliśmy występowanie bardzo rzadkiej w Krakowie przęstki pospolitej (*Hippuris vulgaris* L.), w zbiorniku wodnym zwanym Bagrem. Jest on położony w dawnej dzielnicy Ludwinów, między nowym, sztucznym korytem rzeki Wilgi (niespełna 1 km powyżej jej ujścia do Wisły) oraz ulicami Konopnickiej, Kobierzyńską i Rozdroże (Ryc. 1). Ten stosunkowo niewielki i płytki zbiornik (275 m długości i 30–40 m szerokości) powstał na początku lat czterdziestych w wyniku eksploatacji piasku i żwiru na budowę nasypu nowej ulicy Konopnickiej. Od tego czasu jest on znany pierwszemu z autorów, który wcześniej nie zauważył w nim obecności tego rzucającego się w oczy i łatwego do rozpoznania gatunku.

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk *Hippuris vulgaris* L. w Krakowie. 1 – stanowiska z literatury i zielników, podane przed 1945 r. i później nie potwierdzone, 2 – stanowiska zielnikowe znalezione po 1945 r., ostatnio nie potwierdzone, 3 – nowe stanowisko.

Fig. 1. Distribution of *Hippuris vulgaris* L. in Cracow. 1 – localities from the literature and herbaria, given before 1945, and later unconfirmed, 2 – localities from herbaria found after 1945, lately unconfirmed, 3 – new locality.

Hippuris vulgaris rośnie tu w kilku miejscach w formie ziemno-wodnej (fo. *typica*) i lądowej (fo. *terrestre* Glück) na i przy brzegu zbiornika od strony Wilgi, na odcinku długości 150 m. Obficie zarasta również jego dno, tworząc duże skupienia pod wodą [fo. *submersa* Glück = fo. *fluviatilis* (Hoffm.) Coss. & Germ.], w których okazy osiągają 80–100(130) cm długości. W płytkiej wodzie przy brzegu, na warstwie ciemnego mułu zalegającej na piaszczystym dnie, tworzy zgrupowania na obrzeżach i w luźnych szuwarach

Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud., liczące od kilkunastu do kilkudziesięciu egzemplarzy, wznoszących się od 5 do 55(70) cm ponad lustro wody. Towarzyszą im: *Mentha aquatica* L., *Lycopus europaeus* L., *Polygonum amphibium* L. fo. *terrestre* Leyss. oraz *Bidens frondosa* L. Niewielkie skupienie (do 10 egzemplarzy) znajduje się także w płacie *Sparganium erectum* L. emend. Rchb. s. stricto. Miejscami *H. vulgaris* zajmuje najniższą, luźno zadarnioną część zbocza zbiornika wśród: *Poa annua* L., *P. palustris* L., *Arrhenatherum elatius* (L.) P. Beauv. ex J. Presl & C. Presl, *Jucus articulatus* L. emend. K. Richt., *J. effusus* L., *J. tenuis* Willd., *Polygonum mite* Schrank, *Potentilla anserina* L. i *Ranunculus repens* L. Rośnie tu także na nagim, grząskim mule lub wilgotnym piasku tuż nad wodą. Na wyższym, przeciwnym brzegu, stromo opadającym ku wodzie, przętki pospolitej nie stwierdzono.

Skupieniom przętki całkowicie zanurzonym w wodzie, zajmującym dużą część dna zbiornika (setki metrów kwadratowych) towarzyszą: *Ceratophyllum demersum* L. s. stricto, *Elodea canadensis* Michx. i *Myriophyllum* sp. (okazy płonne). Według PODBIELKOWSKIEGO i TOMASZEWICZA (1996) takie jednogatunkowe płyty *Hippuris vulgaris* tworzy dość rzadko, wyłącznie pod wodą, i może w ten sposób zasiedlać znaczne powierzchnie, budując własne zbiorowisko, opisane przez tych autorów jako *Hippuridetum submersae* Podb. & Tom. (1981), dla którego jest gatunkiem charakterystycznym.

DOTYCHCZASOWE WYSTĘPOWANIE W KRAKOWIE I OKOLICY

Jak wynika z literatury, w ubiegłym stuleciu *Hippuris vulgaris* występował w Krakowie i okolicy „dość pospolicie po rowach, wodach stojących i brzegach jezior”: koło Błoń, Zwierzyńca, Zakrzówka, Zabierzowa, Kochanowa (BERDAU 1859); Wola Batorska, Niepołomice, Błonia krakowskie (KRUPA 1877); moczary między Kostrzem a Tyńcem (RACIBORSKI 1885). Z tego okresu pochodzą także okazy zielnikowe zebrane przez F. Berdaua w rowach na łąkach za górą Lasotą [Krzemionki Podgórskie] w 1854 r. i w Niegoszowicach (KRA) oraz przez B. Gustawicza, który na jednej etykietce wymienia kilka miejscowości: Niegoszowice, Rudawa, Kochanów, Mętków, Jankowice (KRAM). W rowach na krakowskich Błoniach przętka zbierana była kilkakrotnie w latach 1858–1876 przez W. Jabłońskiego, W. Kulczyńskiego i A. Rehmana (KRAM). ŻMUDA (1920), który badał florę Krakowa na przełomie XIX i XX w., wymienia ją tylko z Samborka [koło Skawiny], tuż za dzisiejszą granicą miasta. Z okresu międzywojennego pochodzą okazy zebrane w 1927 r. przez B. Pawłowskiego, w stawku wśród mokrych łąk w Rudawie koło Krakowa (zielnik prywatny, obecnie w KRAM).

Następnych znalezień tego gatunku dokonano w Krakowie dopiero po II wojnie światowej. W 1949 r. zebrał go J. Kornaś w rowie odwadniającym na mokrych łąkach między Pychowicami a Kobierzynem (KRA i zielnik prywatny), a w 1956 r. – W. Wojewoda, na łąkach między Podgórkami [Tynieckimi] a Kostrzem (KRA), lecz później, mimo poszukiwań już tam nie stwierdzony (inf. ustna prof. W. Wojewody). W bliskich okolicach miasta znaleziono go jeszcze w 1950 r. na brzegu stawu we Frywałdzie (K. Kostrakiewicz – KRAM; A. i J. Kornasiowie – zielnik prywatny) oraz na brzegu zarastającego

starorzecza [Wisły] w Rusocicach (DUBIEL 1989). Od tego czasu brak wiadomości o występowaniu *Hippuris vulgaris* w Krakowie, stąd też stanowisko znalezione przez nas jest prawdopodobnie jedynym, obecnie istniejącym na obszarze miasta*. Aktualnie, poza zaśmiecaniem i zadeptywaniem obrzeży przez wędkarzy i działkowiczów z otaczających zbiornik ze wszystkich stron ogródków, nic mu nie zagraża.

Swoją obecność przętka pospolita zawdzięcza prawdopodobnie zawleczeniu przez ptactwo wodne, zaś jej obfite występowanie świadczy, że znalazła w tym silnie w ostatnich latach zeutrofizowanym zbiorniku, sprzyjające warunki rozwoju.

Omawiany gatunek został zaliczony przez DUBIELA (1989) do grupy roślin bagiennych zagrożonych wymarciem w dolinie Wisły między Oświęcimiem a Sandomierzem. Znalazł się on także na liście roślin zagrożonych wyginięciem w byłym województwie krakowskim (ZAJĄC & ZAJĄC 1998). Jest coraz rzadziej spotykany i posiada tylko rozproszone stanowiska na Wyżynie Małopolskiej oraz w Kotlinach Oświęcimskiej i Sandomierskiej.

Materiały dokumentujące opisane stanowisko zostały złożone w Zielnikach Instytutów Botaniki PAN (KRAM) i UJ (KRA).

Podziękowania. Autorzy serdecznie dziękują panom: prof. Władysławowi Wojewodzie oraz prof. Adamowi Zajacowi za udzielone informacje, a paniom: Danucie Cyganek i mgr Małgorzacie Matyjaszkiewicz za pomoc w udostępnieniu materiałów z zielników: S. i B. Pawłowskich i A. i J. Kornasiów.

LITERATURA

- BERDAU F. 1859. Flora Cracoviensis. ss. VIII + 448. Typis C. R. Universitatis Jagellonicae, Cracoviae.
- DUBIEL E. 1989. Roślinność i flora doliny Wisły między Oświęcimiem a Sandomierzem. – Stud. Ośr. Dok. Fizjogr. **17**: 137–208.
- KRUPA J. 1877. Wykaz roślin zebranych w obrębie W. Ks. Krakowskiego oraz w puszczy Niepołomickiej w r. 1876. – Spraw. Komis. Fizjogr. Akad. Umiej. Kraków **11**: (84)–(128).
- PODBIELKOWSKI Z. & TOMASZEWICZ H. 1996. Zarys hydrobotaniki. Wyd. 3. ss. 530 [1]. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- RACIBORSKI M. 1885. Zapiski florystyczne. – Spraw. Komis. Fizjogr. Akad. Umiej. Kraków **19**: (175)–(182).
- ZAJĄC M. & ZAJĄC A. (red.) 1998. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w woj. krakowskim. Gatunki prawnie chronione, ginące, narażone i rzadkie. ss. 134. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ, Kraków.
- ZAJĄC M. & ZAJĄC A. 1998. Czerwona lista roślin naczyniowych byłego województwa krakowskiego. – Ochr. Przyr. **55**: 25–35.
- ŻMUDA A. J. 1920. Rzadsze lub nowe rośliny flory krakowskiej. – Spraw. Komis. Fizjogr. Akad. Umiej. Kraków **53/54**: 30–76.

* Według informacji uzyskanej od prof. A. Zajac stanowisko zaznaczone jako istniejące na terenie Krakowa w „Atlasie rozmieszczenia roślin naczyniowych w woj. krakowskim” (ZAJĄC & ZAJĄC 1998) dotyczy Zakrzówka i podane zostało na podstawie pracy DUBIELA (1989). Autor ten cytuje je jednak za BERDAUEM (1859) ze znakiem oznaczającym, że gatunek na tym stanowisku wyginął.

SUMMARY

A new locality of *Hippuris vulgaris* L. has been discovered in a small artificial water reservoir situated near the center of Cracow in the former quarter Ludwinów. Even quite recently, this plant was not observed at the location. Presently, it grows in numbers in shallow water at the shore of the reservoir and on the lowest part of the bank. It also covers up the whole bottom of the reservoir forming congeneric aggregation. A few other, previously reported, localities of this plant in Cracow have not been confirmed since a long time and probably they do not exist anymore.

Przyjęto do druku: 19.12.2000 r.